

СОВРЕМЕННОСТЬ

5

СОВРЕМЕНОСТ

СПИСАНИЕ ЗА ЛИТЕРАТУРА, КУЛТУРА И УМЕТНОСТ

2005

Год. 53, број 5 (декември)

СОВРЕМЕНОСТ

Списание за литература, култура и уметност

Издавач: Современост, Скопје

Редакција

д-р Васил Тоциновски, главен и одговорен уредник

м-р Виолета Мартиновска, уредник

д-р Методи Манев, уредник

м-р Ранко Младеноски, извршен уредник

Лектор

Верица Тоциновска

Коректор

Божо Стефановски

Ликовно-графичко решение

Илија Богоевски

Компјутерска подготовка и печат

Академски печат, Скопје

СОДРЖИНА

КНИЖЕВНИ ДИЈАЛОЗИ

МАКЕДОНИСТИКАТА МИ Е ОБЈЕКТИВНА СТРАСТ И ЛЈУБОВ (разговор со проф. д-р Горан Калоѓера).....	7
--	---

ТВОРЕЧКА ЛАБОРАТОРИЈА

<i>Олга АРБУЉЕВСКА</i> ВИНОЖИТИЈА.....	18
---	----

<i>Петре БАКЕВСКИ</i> ВДАХНОВЕНИЕ ОД БОГОВИТЕ.....	21
---	----

<i>Срѓан КЕРИМ</i> ЦРНАТА ДАМА.....	31
--	----

ИНТЕРПРЕТАЦИИ

<i>Блаже РИСТОВСКИ</i> ПРОФЕСОРОТ И ДРЖАВНИКОТ МАНЕ ЧУЧКОВ ПРЕД И ПО АСНОМ.....	37
---	----

<i>Науме РАДИЧЕСКИ</i> ТРАДИЦИОНАЛНАТА ОСНОВА И МОДЕРНИТЕ ИНТЕНЦИИ ВО СЛОВЕНЕЧКАТА КРАТКА ПРОЗА МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ.....	70
--	----

<i>Блага ПАНЕВА</i> МОТИВИТЕ ЗА КРАЛЕ МАРКО ВО НАРОДНАТА ЕПИКА.....	77
--	----

<i>Гане ТОДОРОВСКИ</i> ВО ПОТРАГА ПО СПОМЕНИТЕ.....	89
--	----

<i>Владимир ИЛИЕВСКИ</i> ИНТЕРПРЕТАЦИИ НА ЦИТАТНИТЕ МАНИФЕСТАЦИИ ВО СОВРЕМЕНАТА ПОЕЗИЈА.....	95
--	----

<i>Неда БАКЕВСКА</i> ВЛИЈАНИЕТО НА ТЕЛЕВИЗИЈАТА ВРЗ НАЈМЛАДИТЕ.....	111
--	-----

<i>Виолета МАРТИНОВСКА</i> АГОНИЈАТА КАКО ПОСТОЈАН ПОДВИГ И НАЧИН НА ОСОЗНАВАЊЕ.....	118
--	-----

ИСЧЕКОРУВАЊА

Игор КРАЈЧЕВ

ДАР.....123

Драгица СИЛЈАНОВСКА

ЖЕНА 2005.....126

КРИТИЧКИ ПРЕГЛЕД

Ранко МЛАДЕНОСКИ

ВРЕДНА КНИГА ЗА ВРЕДЕН АВТОР.....128

Сенка АНАСТАСОВА

МУТАЦИИТЕ НА ЈАЗИЧНАТА ТРЕСКА.....135

Ранко МЛАДЕНОСКИ

ДРАМСКАТА МРЕЖА НА СТВАРНОСТА И ФИКЦИЈАТА.....142

Славчо КОВИЛОСКИ

ЗА МАЛЕШЕВИЈАТА НИЗ ИСТОРИЈАТА.....145

Борис АПОСТОЛОВ

САГА ЗА МАКЕДОНСКИТЕ ЦРНИЛА.....148

Никола АЛТИЕВ

ОДОТ КОН ИДНИНАТА КОРЕНЕЕ ВО МИНАТОТО.....153

Ранко МЛАДЕНОСКИ

ПОЕМА ЗА МАКЕДОНСКИТЕ ПОДЕМИ И ПАДОВИ.....157

Илија КАРАЈАНОВ

ИМАГИНАРНИ ДИЈАЛОЗИ СО УБАВИНАТА.....159

Љерка ТОТ НАУМОВА

ТРКА НИЗ СЕБЕСИ - НИЗ МОЛКОТ.....161

Радован П. ЦВЕТКОВСКИ

ПРИКАЗНИ ПО МОТИВИ НА ЦЕПЕНКОВ.....162

Никола АЛТИЕВ

ПРЕМОСТУВАЊЕ НА ВРЕМЕТО СРЕД НЕВРЕМЕ.....166

Борис АПОСТОЛОВ

КОЈ ЧЕКОРИ ВО МРАКОТ.....169

Радован П. ЦВЕТКОВСКИ

ОБЛАГОРОДЕНА ПРЕОБРАЗБА НА ПРИКАЗНАТА.....172

КРИТИЧКИ ПРЕГЛЕД

821.163.3-95(049.3)

821.163.3-4(049.3)

821.163.3-92(049.3)

Ранко МЛАДЕНОСКИ

ВРЕДНА КНИГА ЗА ВРЕДЕН АВТОР

Славко Јаневски, Книжевно наследство, Том 1, Галерија универзум, Македонска академија на науките и уметностите, Фондација „Трифун Костовски“, Скопје, 2005

Македонската академија на науките и уметностите и Фондацијата „Трифун Костовски“ се нафатија да изработат еден мошне сериозен научноистражувачки проект насловен како „Книжевното наследство на Славко Јаневски“. Веќе излезе од печат првиот том од овој проект во кој се објавуваат есеите на Славко Јаневски - дел од нив веќе објавени во дневниот печат и во периодиката, но и такви кои за прв пат се објавуваат во оваа книга, а кои се дел од заоставнината на овој наш реномиран писател. Првиот том носи наслов „Галерија универзум“, а приредувачот, академик Георги Старделов, се одлучил да ги класифицира есеите во вкупно девет поглавја: Книжевни теми и дилеми; Книжевни разговори; Ликовни теми и дилеми; Откривање на Европа; Галерија универзум; Катастрофа, страдања, надежи; Зад сива завеса; Африка, Азија - тајни и Чудесна земја. Во еден подолг предговор кон овие есеи, академик Старделов појаснува дека станува збор за есеи и записи, книжевни и ликовни критики, статии, огледи и полемики од перото на Јаневски кои се пишувани во еден долг временски период. Во спомнатиот предговор, Старделов врши еден мошне студиозен преглед на есеистиката на Славко Јаневски заклучувајќи дека „од есеистиката на Јаневски изнурна еден од раскошните таленти на македонскиот есеј кој, барем со десетина свои текстови, влегува

во неговата антологија“. Овде само би потсетиле дека Славко Јаневски во оној избор на неговото творештво од 1969 се одлучи да не ги преобјави во него своите полемики, памфлети и хуморески сметајќи дека „сета овдешна литература зачекорува зрело кон творештвото и кон времиња на вреднувања во кои критиката ќе претставува мудрост и соработка со читателите и писателите, повеќе, а помалку или никако врел нож за удар на противнички табори, модернистички или реалистички, кога во првата формација можеле да се најдат и творби на лакиран реализам и кога во втората бил застапуван збор и на една современост и трајност. Зашто, според авторот, во тие дни не се водела битка меѓу вредности и невредности, туку помеѓу интереси, врски, нетрпеливости, квазиавангардност и квазиреализам, и на едната и на другата страна“.¹ Тоа значи дека Јаневски не ги сметал како интегрален дел на своето книжевно творештво овие полемики и други негови објавувани текстови во весниците и во периодиката, а тоа, во предговорот, го потврдува и Старделов кој дообјаснува: „И во тоа грешеше. Овој проект ја исправува, всушност, токму таа негова грешка. Кога се нафатив да го истражувам неговото книжевно наследство, особено есејот, бев, а сега сум целос-

¹ Славко Јаневски, Избор, 1, Најголемиот континент, Наша книга, Скопје, 1969, стр. 8 - 9.

но уверен, дека дури со него целосно се оформува неговата творечка личност. Освен тоа, она што лично го знам од него, тоа е фактот дека тој, навистина, сакаше да ја заврши започнатата 'Галерија универзум', т.е. книгата портрети на неговите современици што под истоимениот наслов би ја објавил, но тоа не се случи така што таа планирана книга не стаса да ја заврши и публикува. (...) Од тие причини решив за наслов под кој ќе го објавувам неговото книжевно наследство на литературни, ликовни и на теми од уметноста воопшто, да го носи токму тој негов наслов, односно 'Галерија универзум'.

Во првиот дел од книгата кој го носи насловот „Книжевни теми и дилеми“ се поместени педесетина есеи кои се однесуваат на нашето блиско книжевно минато (за Вапцаров и Рацин, за списанието за деца „Пионер“), на актуелни книжевни теми (проблемите со книжевноста за деца и со антологиите), на конфликтот меѓу реалистите и модернистите (полемичките текстови), на наградите кои Јаневски ги добивал за својата книжевна работа (говори при примањето на наградите) и слично. Во врска со текстот за детската литература објавен во сега веќе далечната 1945 година во „Нова Македонија“, би укажале на тоа дека Јаневски констатира оти таа книжевност кај нас немала традиција, но исто така заклучува дека тоа не треба и не смее да биде пречка за развивање на книжевноста за деца. Во полемиките, пак, Јаневски е отворен, јасен, остар и непристрасен. Таков е во полемиката со Димитар Митрев во врска со (не)вредностите на својата поезија, но таков е и во полемичниот текст со наслов „Проблемите на нашата литература во педесеттретата“. Во овој текст Јаневски зборува за „гемиџиска страст“ во македонската книжевна критика, имајќи ја предвид токму онаа полемика, односно конфликт меѓу модернистите и реалистите. Тој инсистира на вистината

и на смелоста при регистрирањето на негативностите и во книжевноста и во критиката. Забележлива е во овој есеј на Јаневски и една негова „неподносливост“ со критичката мисла и одбивност кон неа: „Немам намера да дадам никакви преценки за сè она што е добро и лошо во една годишна продукција. Не сум критичар. Немам сили тоа да бидам“. Тој во овој негов есеј енергично застанува против оние кои место за влијанија, зборуваат за плагијати и за плагијаторство во тогашната македонска книжевна продукција. Јаневски полемизира отворено и остро и со Гане Тодоровски и Бранко Варошлија во однос на недоразбирањата за неговиот роман „Две Марии“. Овој негов полемички текст е насловен како „Дупловрзано па краток спој“. Но, ваквите и слични полемии во книжевната критика Јаневски, меѓу другото, ќе ги детерминира како „братоубивствена книжно-книжовна војна“ (во „Отпори и умирања“), но и како „литературна ситуација на пресметки и главокршења“ (во „Дилеми“). Јаневски полемизира и со бугарската посесивна политичко-квазинаучна дејност во однос на македонскиот јазик во текстот со наслов „Фестивал на политички фантоми“. Излагањето на бугарскиот делегат на Конгресот на славистите во 1958 година во Москва, Емил Георгиев, тој ќе го определи како „шовинистички ритуал“. Одредени пикантерии среќаваме во есејот со наслов „Ова е моето единствено време“ во кој Јаневски зборува за своето епистоларно наследство. Тука тој зборува за неговите преписки со познати имиња од тогашното југословенско книжевно поле. Така, на пример, неговата преписка со Матија Беќковиќ (за едно интервју во списанието „Современост“) се одвива во врска со препирките меѓу Беќковиќ и уредниците на списанието

Књижевне новине. Запрашан од Јаневски дали смета дека ѝ е должник на редакцијата и дали ќе им се извини на уредниците, Беќковиќ во негов стил одговара: „Не мислам дека нешто сум им должен, а камоли извинување. Дури и нивните долгови сторени на моја сметка веќе не ги признавам. Не ги признавам дури ни за свои непријатели. И им давам уште неколку напомени: Ако по мојот испад го загубиле лебот, нека го побараат во бирото за изгубени нешта... Кога не ќе имаат што да јадат нека голтаат кнедли“. По ова, следува уште една мошне интересна забелешка од Беќковиќ: „Го оставив тутунот. Нека види како е да се биде сам и оставен“. Нешто слично среќаваме и во преписката меѓу Јаневски и Меша Селимовиќ, исто така во врска со договор за едно интервју во „Современост“. Јаневски појаснува: „Во писмото, независно од одговорите, меѓу другото, Селимовиќ ми напиша неколку чудни реченици. ’Една молба: во првото прашање велиш: *Ти си еден од најистакнатите б.х. прозни писатели...* Може ли тоа да изостане, зашто не е важно во контекстот на прашањето? А троа е и незгодно: во Босна се двајца прозни писатели, а јас сум еден од најистакнатите, значи втор, демек последен. Последен во Босна! На здравје! Се шегувам, се разбира, но сепак исфрли го тој регионален клубурец“. Во овој прв дел од книгава, меѓу другите, се објавува и текстот на Јаневски напишан по веста за смртта на Блаже Конески. Во текстот со наслов „Име за сите времиња“ Јаневски ќе напише: „На оваа земја ѝ даде сè. Повеќе од сите што ја носеа во својата мисла, во својот стих, во својот сон. Зад него остана достоинствена големина. Го сакавме зашто знаеше да сака. Блаже

никогаш не ќе е минато. Секогаш ќе е сегашност“.

Ваков респект од страна на Славко Јаневски кон современиците е покажан и во вториот дел од книгава со наслов „Книжевни разговори“. Овде се објавуваат тринаесет интервјуа со познати и признати имиња од полето на книжевната дејност: Матија Беќковиќ, Григор Витез, Ташко Георгиевски, Владан Десница, Блаже Конески, Михаило Лалиќ, Ранко Маринковиќ, Цветко Мартиновски, Иван Минати, Младен Ољача, Изет Сарајлиќ, Меша Селимовиќ и Ацо Шопов. Станува збор, всушност, за книжевни разговори кои се објавени во еден број на списанието „Современост“, односно во бр. 5 од 1965 година. Така, за неговото појавување во книжевноста, Матија Беќковиќ низ хумор вели: „Што се однесува до моето влегување во литературата, тоа беше неизбежно. Со арно или со сила“. Григор Витез во интервјуте зборува, меѓу другото, за нефункционалноста на дидактиката која се протура како литература за деца, но и на литературата која се протура како дидактика, а Ташко Георгиевски ќе потенцира дека не може студено да се пишува за громориите на грчката армија кон Македонците врз кои беше извршен геноцид за време на Граѓанската војна. Во врска со забелешките за некаква периодична пасивност на Блаже Конески на полето на литературното творештво, тој во интервјуте ќе појасни: „Јас никогаш не сум располагал со време за континуирана литературна работа, а особено не последниве години. Сепак ми е повеќе мака што некои работи сум објавил, отколку што ми е жал што некои не сум напишал“. Запрашан за мислење во врска со книжевниот конфликт меѓу реалистите и модернистите, Изет Сарајлиќ потенцира: „Сета разлика е во тоа што ’модернистите’ покажаа поголем реализам во смртните работи на животот, а ’реалистите’ оставија

да им биде онака како што ќе им се случи“. А Ацо Шопов во врска со недоразбирањата со критиката потенцира: „Ги почитувам сите критички мислења, но никогаш не сум сакал нити сега сакам и можам да се вовлечам во Прокрустовата постела на критиката“.

Во третиот дел од книгата се објавуваат есеи во кои Јаневски зборува за развојот на сликарската уметност во Македонија, но и во кои загатнува прашања од сликарството воопшто. Во седумнаесет текстови собрани под капата на единствениот наслов „Ликовни теми и дилеми“ Јаневски пишува за колоритот и линијата, за карикатурата и нејзината порака, но и за бројни изложби кои биле организирани кај нас. Во текстот со наслов „Шестмина ни се претставуваат со графика“ Јаневски пишува за изложбата организирана во Клубот на уметниците во 1956 година, а на која учествуваат Петар Мазев, Димче Протугер, Петар Хаџи Бошков, Боро Крстевски, Менче Спировска и Драган Аврамовски - Гуте. За оваа изложба од графика Јаневски ќе заклучи: „Мала изложба во просториите на еден мал клуб - скромна, симпатична. И една надеж дека не ќе е осамена во оваа година и во нашите блиски идни години“. Славко Јаневски е страстен вљубеник и во карикатурата. Добро познат е неговиот пиетет кон карикатурите на Василие Поповиќ - Цицо. Но, во есејот „Пјер - амбасадор на политичкиот хумор“ ги анализира и буквално ги „прераскажува“ карикатурите на Пјер кои се одраз на мрачните случувања и настани во периодот меѓу двете светски војни и особено периодот кога на Европа ѝ се заканува опасноста од ново светско воено зло, но и од времето на војната. Јаневски вака ги елаборира карикатурите на Пјер: „Германците готват офанзива против Франција. Цртеж: Под крст на кој е

распнат ангелот на мирот се коцкаат домашните предавници, воените шпекуланти и симболот на војната. Легенда: *А кога го расинаа, ја поделија облекаџа неговата, со фрлање жребчиња*; Потем во војната: четворицата коњаници на апокалипсата (Дража, Павелиќ, Мусолини, Хитлер). И пак во облаците Ниче и Толстој. Долу во крв се дави фирерот. Ниче: *Какво е она чудовишџе иџџо илива во крв?* Толстој: *Зар не го познаваџи? Тоа е оној Германец иџџо иџи го учеше да биде надчовек, а иџџо иџџрешино иџе разбра иџа сџџана нечовек“*. Натаму се објавуваат и повеќе текстови кои претставуваат пригодни говори при отворање на повеќе ликовни изложби, како што се оние на Драгољуб Маринковиќ - Пенкин, на Ксенија Дивјак и Вава Станковиќ, на Томо Шијак и Ристо Лозаноски, но и во предговорите кон книгите за Томо Владимирски, Боро Митриќески, Кирил Ефремов, Петар Николовски (каталог) и други.

Есеите објавени под заеднички наслов „Отривање на Европа“ како четврти дел на оваа книга за книжевното наследство на Славко Јаневски, би можеле да ги определиме како патописи или како новинарски репортажи за европските градови Париз, Прага, Франкфурт, Хамбург, Малме и Истад. Во насловот „Луѓе и слики“ Јаневски го опишува Париз и не го крие своето воодушевување од подземната железница, од Лувр, Пигал, а во „Мали приказни за Париз“ се воодушевува од Марсел Марсо, парискиот мајстор на пантомимата. Во „Дожд над Сена“ Јаневски ја отсликува другата, темната страна на Париз раскажувајќи за неговата средба со осумтемина скитници под еден мост на Сена игнорирајќи го предупредувањето: „Биди претпазлив кога слегуваш под париските мостови. Сена не ги открива имињата на оние што во неа ќе фрлат некого“.

Интересен е и необичен есејот со наслов „Еден миг крај споменици и векови“ во кој, меѓу другото, Јаневски ги опишува гробиштата Пер-Лашез и оние на Мон Парнас каде се погребани Шопен, Де Мисе, Ростан, Сен-Симон, Балзак, Бодлер, Вајлд, Де Мопасан и други. Среќаваме во овој текст на Јаневски еден морбиден опис на овие гробови, но и забелешката дека спроти гробиштата Пер-Лашез некој досетлив меанџија напишал на својата неугледна биртија нешто како - подобро е овде, отколку од другата страна - па сè до описот на таканареченото „кучешко почивалиште“ каде парижаните ги погребувале своите домашни миленици. Особена привлечност и читливост нуди и есејот-патопис „Сотонска смеа над В’лтава“ во која Јаневски ги опишува бронзените фигури на Карловиот мост. Со иста љубопитност приоѓа Јаневски и кон оној скаменет фртер кој ја завлекува раката под фустанот на една скаменета жена, но и кон оној бронзен легнат светец кого го фрлиле во реката, откако се пофалил дека е (или сака да биде) светец и дека нема да потоне. Јаневски продолжува со раскажувањето: „Немал светиот човек гумен појас околу ластерестата, манекенска половина. И не бил ни чун ни балон. Бил човек и сакал да стане светец, не риба и не рак. Треснал без стил во водата и се сетил дека е жив. И кога се сетил, заборавил да се сеќава“. Или за скаменетиот фртер: „И во Прага можеш да се смееш како и дома. Развлечи ги мускулите на лицето и рекламирај саргов каладонт. Но јас не се смеам за реклама. (...) И не се смеам што попското раченце свето бара божји тајни под женскиот фустан. Зошто би му се смеел? Сите имаме раце и сите бараме со нив, со белите глвчиња на нашите прсти, некакви тајни. (...) Смешно ми е, зашто го слушам шепотот на камената жена - тита, ѓаволу, рачето ти се посветило, а ти, Фране, биди светец или евнух, јас ни ваква скаменета, нема да ти запалам свеќа“. Следуваат натаму пато-

писите за изградбата на разурнатиот Франкфурт по војната, за Западна Германија, за Малме и за Копенхаген. Во овие текстови го гледаме Јаневски како ретко талентиран патописец кој знае цинично да отслика наши, македонски, аномалии и деформитети дури и во вакви текстови: „Претпоставувам: кога некој би споменал име за Нобелов валутен орден, единството би се одразило со складен извик - 'Или сите ќе сме нобеловци или никој'“.

Во петтиот дел од книгата со наслов „Галерија универзум“ се среќаваме со есеистички портрети на неколкумина културни дејци - современици на Славко Јаневски. Овде тој со особен резект зборува за Никола Мартиновски, Петре Прличко, Василие Поповиќ - Цицо, Митко Зафировски, Леонид Леонов, Спасе Куновски, Томе Серафимовски, Васко Ташковски и Дарко Марковиќ. Така, за Никола Мартиновски ќе каже дека е сликар број еден во Македонија, а кај Петре Прличко ќе изврши идентификација на актерот со неговите актерски ликови: Еротие Пантиќ, Аргон од Молиеровиот *Вообразен болен*, Пуба Фабрици, Арсо, Козловиќ, Фезлиев и така натаму. За Василие Поповиќ - Цицо ќе напише дека е доживотен хроничар на Скопје со карикатура, допишувајќи редови за неговата скромност („Не се замислувам на трпезата на иднината дури ни како салвета“) и за неговата зајадливост (на фалбата од стариот боем Прешо Дишленковиќ дека е син на Али Баба, Цицо го пречекал - „Зошто не признаеш, ти си му дедо на Али Баба“). За Леонид Леонов ќе потенцира дека преработил еден свој веќе објавен роман (како и Јаневски) и дека цели две децении имал недоразбирања со руската книжевна критика. За скулпторот Томе Серафимовски во овој дел од книгата се објавуваат три текстови. Во нив Јаневски со особен резект зборува за бронзените скулптури на овој наш познат уметник. За сликите на Васко Ташковски, пак, Јаневски ќе напише: „Хаос? Можеби

негов устав за своевиден поредок. Ред? Можеби негови хаотични законитости на разбуричаност“. На крајот од овој дел гледаме уште една средба на Јаневски со карикатурата. Овде станува збор за карикатурите на Дарко Марковиќ за кои Јаневски пишува: „Тие карикатури се некаков современ (модерен, не шик!) иконостас на секојдневните светци и грешници, на нивните голготи, распетија, воскреси. Во нив се одразува нашиот живот ист и сличен, и малку поинаков овде и потаму“.

Во есеите под заеднички наслов „Катастрофа, страдања, надежи“ (шести дел во книгата) Јаневски пишува за скопската трагедија со земјотресот во 1963 година. Станува збор, всушност, за текстови кои се пишувани во деновите непосредно по земјотресот и кои се објавувани на страниците на дневниот весник „Нова Македонија“. Во првиот текст со наслов „Да, да се биде“ Јаневски прави една ретроспектива на сите несреќи кои го снаоѓале Скопје низ вековите - војни, пожари, поплави, земјотреси. Но, тој уште во стартот на својот есеј ќе заклучи: „Градовите ни во една војна не го чекаат своето умирање на коленици; тие не го познаваат верувањето за својата смрт, во матичните книги на човештвото никој и никогаш за нив не ја предвидувал графата *починал*“. Во тие тешки и црни денови Јаневски, сепак, покажува верба во скопјани, во хуманитарноста на сите луѓе од светот и верува дека градот повторно ќе биде изграден токму поради таа верба и поради солидарноста на светот. Но, сликите од поземјотресно Скопје се ужасни: „До натколеници сосидана жена. Сирена - половина маченица половина гроб. Рацете скршени. Очите суви. Ужасот не го познава вкусот на солзите. (...) Човек - млад. Скршен ’рбетник. Нож на ребро в дроб. (...) Разговор. Дијалог

на очај. *Овде сум. Коиј тие. Игеме. Има ли уштите некој? Не знам. Мрак е. Не можам да се движам. Викај. Пеј. Да знаеме каде да коиаме. Добро. Бомба ли беше? Земјотрес. Добро. Сега ќе викам. Господи, мајка тиа твојааа... (...)* Мртва поетеса. И помал брат. И татко. Откопуваме. Долго и мачно: Маски на лицето на луѓето. Омарина. Нема ветар да ја прелиста свеската со стихови. Вчера книга *Сребрени игри*. Утре некролог. А денес? За мртвите нема денес“. И така натаму. Но, и во овие текстови Јаневски знае да биде остар, полемичен и критичен, особено кон оние кои веднаш по земјотресот го напуштиле Скопје („Бегajte глумци, бродот потонува!“) без да се обидат да помогнат со што било по трагедијата. Овде се објавува и апелот на писателите Славко Јаневски и Добрица Ќосиќ до југословенските писатели да дојдат во Скопје, објавен на 7 август 1963 година на страниците на „Нова Македонија“, но и пораката до Иво Андриќ да го заложи својот авторитет и да упати до светот апел за помош за разурнатото Скопје.

Во седмиот дел од „Галерија универзум“ со наслов „Зад сива завеса“ се застапени есеи во кои Јаневски отворено и не ретко полемички проговорува за одредени девијации не само во културата, ами воопшто во општеството. Во „Тумори во хуморот“ тој води полемика со уредниците на „Вечер“ поради памфлетските напади на страниците на овој весник против весникот „Хоризонт“. Во есејот „Монструозно-лирска балада“ Јаневски упатува апел за заштита на рибното богатство кај нас и укажува на континуираното уништување на рибата во реките низ Македонија. Покрај тоа, во овие текстови Славко Јаневски зборува за печатот (мурот) кој го следи човекот низ сиот негов живот, за слабостите на македонскиот документарен и краткиот игран

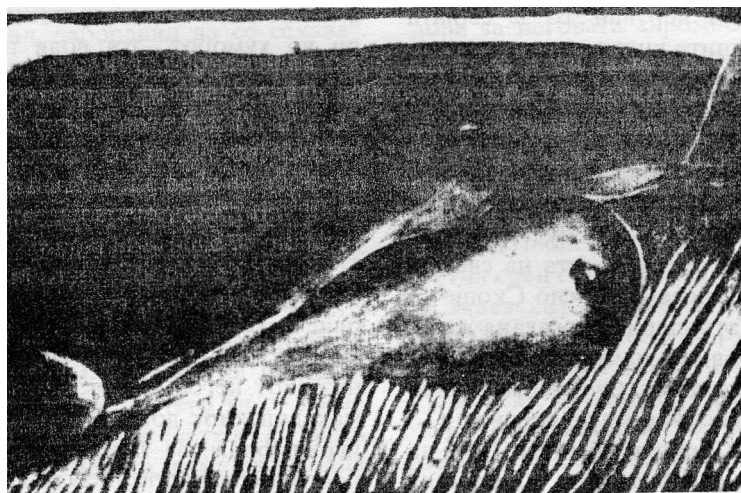
филм, за лекторските некоректности во јазичната практика, за иселувањето на младите образовани кадри во странство, за грчкиот проблем со нашето национално име, за заемното гризење („Македонецот на Македонецот му е Грк“) и слично.

Осмиот дел од книгата е насловен како „Африка, Азија - тајни“ и во него, како што појаснува приредувачот, се поместени и легенди кои веќе се објавени во книгата со патописи „Горчливи легенди“, но се почитува, пред сè, идејата на авторот дека, сепак, овие текстови претставуваат целина, со оглед на фактот дека под овој наслов тие веќе се објавени во списанието „Современост“, бр. 10 од 1965 година. Покрај нив, овде се објавува и есејот со наслов „Зборот за пантомимата“ кој се однесува на гостувањето на кинеската опера во Скопје.

Во последниот (деветти) дел на оваа книга се застапени неколку текстови на Јаневски кои претставуваат излагања, предговори и уводи кон разни изданија, но и два куси есеи кои се занимаваат со широката тема „човек“. Овде е објавено излагањето на Славко Јаневски како претседател на Друштвото на писателите на Македонија на Шестиот конгрес на југословенските писатели, предговорот

кон монографијата за Скопје (1970 година), уводникот во книгата *Уметничкото богајство на Македонија* (1984 година) и други.

Книгата „Галерија универзум“ како прв том од проектот „Книжевното наследство на Славко Јаневски“ ни го претставува овој наш исклучителен автор во едно поинакво, би рекле есеистичко светло. Големiot број есеи (веќе објавени, но и такви кои за прв пат овде се објавуваат) сместени меѓу кориците на оваа обемна книга нудат многубројни податоци за повоенiot развој на македонската книжевност и за македонската книжевна критика, но и за сликарството и за културата воопшто. Во неа се објавуваат и поголем број уметнички слики (или скици за слики) на Славко Јаневски со што уште повеќе се надолува сликата за овој наш книжевен деец. Славко Јаневски, се разбира, заслужи една ваква солидна книга, но и еден ваков солидно замислен проект за неговото дело. Ова е вистински и вреден чекор на Македонската академија на науките и уметностите и Фондацијата „Трифун Костовски“. „Галерија универзум“ е книга која го заслужува научното, но и вниманието на пошироката јавност.

Љубица Мешкова-Солаковска

СОВРЕМЕНОСТ

Списание за литература, култура и уметност

Издавач: Современост, Скопје

Управен одбор

д-р Димитар Бошков, претседател

д-р Добрила Миловска

д-р Васил Тоциновски

Радован П. Цветковски

Мишо Китаноски

Надзорен одбор

Божо Стефановски

Јованка Сарџовска

Славчо Ковилоски

Првиот број на Современост излезе во Скопје, април 1951 година.

Досегашни главни и одговорни уредници:

(1951) - Киро Хаџи Василев

(1951 - 1952) - Владо Малески

(1952 - 1953) - Славко Јаневски, Димитар Митрев и Ацо Шопов

(1954 - 1968) - Димитар Митрев

(1969 - 1982) - Георги Сталев

(1983 - 2002) - Александар Алексиев

Списанието излегува петпати годишно со материјална поддршка од Министерството за култура на Република Македонија
Материјалите до еден авторски табак се доставуваат на дискета и печатен текст на македониан тајмс 12, не се рецензираат и не се враќаат.

Адреса: Списание „Современост“, Скопје

ул. „Франклин Рузвелт“ 8, пош. факс 221

Чек с/ка 300000001185473,

Даночен број 4030988132811

Комерцијална банка а.д. Скопје

Годишната претплата изнесува 1000 денари, а за странство 40 евра.

ISSN 0038-5972